

MEZI POSTMODERNOU A SÉMIOTIKOU

JIŘÍ BYSTRICKÝ: Mediální diskurs postmoderny. Praha, Karolinum 2001, 205 s.

Publikace z produkce nakladatelství Univerzity Karlovy v Praze nese podtitul "*K problematice fatálních strategií a seduktivních her narativních diskursů*". V zásadě tak vymezuje oblast, na níž se autor pohybuje, ovšem s tím dodatkem, že celý text lze především chápat jako jeden z prvních pokusů o filosofii médií v českém prostředí. Obsahově je kniha členěna do tří základních kapitol, v nichž se objevuje jednak výše uvedené téma, jednak rozbor sémantické a sémiologické z hlediska funkce promluv v literárním textu a rovněž interpretace vybraných filosofických témat, které blíže souvisejí s problematikou narativity, sedukce, větných režimů a produkce obrazů jako funkce výkladového principu moci.

Tímto tematickým zaměřením se autor dostává na pomezí sémantiky, filosofie kultury a filosofie jazyka, přitom využívá podnětů filosofického myšlení L. Wittgensteina, M. Heideggera a E. Lévinase, nejvíc je však pro něho relevantní soudobá postmoderní filosofie reprezentovaná osobnostmi jako je G. Deleuze, J. Derrida a M. Foucault. Druhá disciplína, která umožňuje autorovi číst a interpretovat ukázky literárních textů je sociologie, především pak oblast autorů frankfurtské školy: T. Adorno, M. Horkheimer a J. Habermas. Nakonec poslední obor, kterému je v textu věnována značná pozornost, je literární věda, v tomto případě zastoupená autory jako např. J. Barth, P. de Man atp. Celým textem ovšem prochází jedna poměrně zásadní linie, totiž stálý ohled k sémiotické variantě čtení vybraných textů, kde ke slovu přichází především U. Eco a R. Barthes.

Chceme-li tedy číst uvedenou práci z některého z výše uvedených hledisk, je ovšem nutné brát ohled na neustálé prolínání interpretačních rovin, a to právě s důrazem na výše popsané disciplíny. Tato poměrně evidentní snaha autora o interdisciplinární přístup činí daný text dostatečně náročným na to, aby bylo možné provádět zjednodušující popis či výklad. Vhodnější je pro naše účely provést rozbor hlavních témat a soustředit se na argumentační krytí a případně na vhodné interpretační postupy.

Prvním klíčem ke čtení textu je v podstatě první kapitola, ve které autor rozvádí základní motivy argumentační a interpretační práce, která se později v celé knize prosazuje jako vůdčí linie rozboru. Fowlesova verze, jak zní název oné kapitoly, vychází ze známé novely britského autora prozaika J. Fowlese *Mantissa*. V rozboru *Mantissy* můžeme sledovat problematiku defragmentace textu, jeho postupné odkrývání vzorců či matic spojování významů a redefinici promluv, které vedou k liniím subverze a k dekompozici sociálních forem jednání, tedy k problematice, kterou J. Bystřický dále rozvádí v souvislosti se sémiotickou verzí kódování promluv uvnitř literárního textu. V popředí autorova zájmu jsou však ironické strategie českého autora, dnes působícího již více než dvě desetiletí ve francouzském prostředí, M. Kundery.

Součástí uvedené problematiky je ovšem zcela zřetelná snaha o popis jistého filosofického náhledu, totiž zjištění, nakolik ony textové formy promluv jako verze specifické dekompozice sociálních forem jednání a moci, o níž se vede usilovný boj, souvisí

s problematikou jiného, přesněji: s problematikou autoreference a nakonec i s textovou instrumentalizací diferentního (s. 25-31).

Druhý přístup umožňuje kapitola, věnovaná rozboru Ecova románu *Jméno růže*. Přesněji lze hovořit o její kratší střední části, v níž se na scénu autorova textu dostává problematika šifer a kódování obsahů textového sdělení. Explikativním principem je sledování znaků jako průvodců po dešifrovacích a interpretačních postupech, oscilujících na pomezí pravdy, pohybu ideje a ukazování esenciálního obsahu jména. Současně je s tímto postupem testována určitá tendence, obsažená v samotných románových textech, která vede k potřebě ukládat životu nějakou formu, a to prostřednictvím narativních schémat.

Tento druhý přístup umožňuje sledovat poměrně relevantní téma labyrintu, dále způsobu aplikace stylu a odkazové složky promluv, které tak k sobě přitahují další a další implikace, vycházející z určité vzájemné provázanosti textů. Vlastní téma labyrintu tak může skrývat další osudové šifrování, tentokrát jako formu pasti na výrobu narativních příběhů, v nichž je labyrint možností, jak ukryt cesty, které vedou jenom k selhání příběhu. Co je v tomto případě podstatné, je zjištění, že takovéto cesty neumožňují další výklad příběhu a znemožňují tudíž jakýkoliv rozvoj svého vlastního příběhu (s. 86-88).

Poslední část knihy je věnována M. Kunderovi. Její zvláštnost spočívá v tom, jak se původně ryze literárněvědná hlediska přepisují do režimu psychoanalytických či sociologických perspektiv.

Kunderovy seduktivní a ironické strategie popisuje autor v souvislostech, které ukazují na poměrně komplikovaný explikativní model. Východiskem je výklad principů mocenské nerovnováhy v situacích, které nabízejí jednak seduktivní spojení, dále vyjednávání dominantních vzorců převahy v řečových aktech a ovšem i mechanismů obrany, které často ústí do ironie selhání.

Ve hře jsou ovšem ještě významnější prvky: především možnost zapojení alternativních figur jinakosti, tedy určitých her na jistotu sebe-předvedení či sebe-představení a s tím související režimy medializace obsahů, které si aktéři vzájemně na sobě vynucují tak, aby je nemuseli říkat sami.

Obecně vzato, systém produkce vlastních alternativ sebe-výpovědi a sebe-ukázání je jedním z hlavních a možno říci i stěžejních principů autorova pojetí problematiky mediálního diskursu postmoderny (s. 159-162).

To, co se v prvních dvou kapitolách textu ukazuje jako rozbor možností tzv. self-produkce v režimu obrazů a zobrazení, s dostatečným ohledem k předpokladům, jež jej umožňují, je v závěru knihy rozvedeno do poměrně jasné podoby.

Ve zjednodušené verzi lze říci, že triáda kapitol vytváří následující scénář: Instrumentalizace diferentního vytváří příhodné podmínky pro pozdější šifrovací modely ukázání já, které poté, co si osvojí gramatiku jinakosti, umí dodat své vlastní self-produkci úspěšný identitní desing, jehož výsostným cílem je sicc mluvit, ukazovat a přesvědčovat, ale zároveň nic u druhých nechat tím, čím je. Jenom tak je možné zachovat zdání, že u vlastního self se naopak nic nemění.

Závěrem můžeme oprávněně konstatovat, že kniha J. Bystřického je podnětným a v mnohém průkopnickým příspěvkem k filosofii médií, v němž se ústrojně spojuje autorova erudovanost v oblasti filosofické reflexe, sémantické analýzy a literární vědy.

Jaroslav Hroch

Prof. PhDr. Jaroslav Hroch, CSc.
Katedra filozofie FF MU
Arne Nováka I
660 88 Brno
Česká republika